

Franciaország

DR. STOLLSTEINER GABRIEL

A francia örökbefogadási jog több mint két évszázada fejlődik, alkalmazkodva a francia társadalom változásaihoz. Míg 2013 óta az azonos nemű házaspároknek joguk van közösen gyermeket örökbe fogadni, az életközösségben vagy élettársi kapcsolatban élő párok esetében ez nem volt így egészen addig, amíg 2022 elején törvény nem született erről. Csakhogy továbbra is léteznek olyan helyzetek, amikor a jog nehezen tud alkalmazkodni a társadalmi és technológiai fejlődéshez. A Franciaországban és külföldön örökbe fogadható gyermekek számának folyamatos csökkenésével szembenülve, a bérnyasághoz való egyre szélesebb körű hozzáférést a jog még mindig nem teljeskörűen engedélyezi. Megnyílt azonban a lehetőség arra, hogy a külföldön orvosilag asszisztált reprodukción (*procréation médicalement assistée*: PMA) átesett, két nőből álló párok örökbe fogadhassák a gyermeket, akár különválásuk után is, és akár a nem biológiai anya esetében is. Megemlíthető az eddig mellőzött egyszerű örökbefogadási eljárás megerősítése is, amelynek során figyelembe veszik azt a tényt, hogy az eredeti kapcsolat megszüntetését a teljes örökbefogadás formájában örökbe fogadott gyermekek rosszul élhetik meg.

1. A szabályozás keretei

Magyarországgal ellentétben az 1958-as francia Alkotmány nem tartalmaz külön rendelkezéseket a családjogról¹ és következőképpen az örökbefogadási jogról sem.

¹ A hatáskörmegosztás tekintetében az Alkotmány 34. cikke a törvényhozás hatáskörébe utalja a házasságra vonatkozó szabályok megállapítását. A jelenleg hatályos Alkotmány szövege itt érhető el: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>.

Dr. Stollsteiner Gabriel
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Stollsteiner, G. (2022) 'Franciaország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 183–206. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvzsk.gyermek.8_6

Az Alkotmánytanácsot (*Conseil Constitutionnel*) az erre vonatkozó külön rendelkezések hiányában ritkán kéri fel arra, hogy döntsön ebben a témában. Ennek oka, hogy az Alkotmánytanács nem kívánja a jogalkotó értékelését helyettesíteni, ami a társadalmi kérdések,² más szóval a „közerkölcs” bírójává tenné. Következésképpen az Alkotmánytanács ítélezési gyakorlata ritkán foglalkozik az örökbefogadási joggal kapcsolatos kérdéssel. Az Alkotmánytanácsot ugyanakkor felkérhetik arra, hogy az alkotmányossági vizsgálat során értelmezzen egy törvényt. Az Alkotmánytanács határozatai ellen nem lehet fellebbezni, és azok kötelezőek a bíróságokra, valamint valamennyi közigazgatási és igazságügyi hatóságra nézve, beleértve a Parlamentet és a végrehajtó hatalmat is.³

Az Alkotmánytanács például a házasságot az azonos nemű párok számára megnyitó törvény⁴ felülvizsgálatakor úgy ítélte meg, hogy annak sem célja, sem hatása nem az, hogy elismerje az azonos nemű párok „gyermekhez való jogát” (*droit à l'enfant*), mivel ezek a párok – a férfi és nő alkotta párokhoz hasonlóan – ugyanúgy részt kell hogy vegyenek az örökbefogadási eljárást megelőzően az alkalmassági vizsgálaton.⁵ Más szóval, az azonos nemű párok házasságát engedélyező törvény csupán megnyitja az örökbefogadás lehetőségét e párok előtt, anélkül, hogy ez a lehetőség feltétel nélkül gyakorolható joggá válna.

Hasonlóképpen, az Alkotmánytanács az 1946-os Alkotmány preambulumaának 10. és 11. cikkéből levezette a gyermek legfőbb érdekének védelmére vonatkozó alkotmányos követelményt.⁶

Az örökbefogadásnak nincs jogi meghatározása. A Polgári Törvénykönyv csupán a joghatásait határozza meg. A jogalkotó nem jelöli meg az örökbefogadás intézményének célját.

A legtöbb családjogi kérdéshez hasonlóan az örökbefogadásra vonatkozó szabályok nagy részét a Polgári Törvénykönyv (*Code civil*) tartalmazza. Az örökbefogadásra vonatkozó jogi rendelkezések a „Személyek” (*Des personnes*) című I. könyv VIII. címe

2 Mathieu, 2013, 588. o.

3 Alkotmány 62. cikk.

4 Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027414540/> (2022. 03. 30.).

5 Conseil constitutionnel, décision n° 2013-669 DC du 17 mai 2013, Loi ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2013/2013669DC.htm> (2022. 03. 30.).

6 Conseil constitutionnel, décision n° 2018-768 QPC du 21 mars 2019, Examens radiologiques osseux aux fins de détermination de l'âge. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2019/2018768QPC.htm> (2022. 03. 30.).

„Örökbefogadói jogállás” (*De la filiation adoptive*) alatt találhatók.⁷ Ez a cím három fejezetre tagolódik: az első a teljes örökbefogadásról (*adoption plénière*), a második az egyszerű örökbefogadásról (*adoption simple*) szól, míg a harmadik a nemzetközi magánjog kérdéseivel foglalkozik, különös tekintettel a külföldi örökbefogadásra. Ez utóbbi szempontot itt csak érintőlegesen tárgyaljuk, mivel a jelen tanulmány fő tárgya a francia nemzeti keretrendszer.

Amint ez a felosztás mutatja, a francia örökbefogadási jogot alapvetően meghatározza az örökbefogadás e két formája, amelyek feltételei és hatásai nagymértékben különböznek egymástól.

Az örökbefogadás jogintézménye az 1804-es megalkotása óta jelen van a Polgári Törvénykönyvben, melyet Napóleoni törvénykönyvnek neveztek.⁸ Kezdetben – az ókori mintát követve – csak azt az esetet szabályozta a jogszabály, amikor egy nagykorú személyt egy másik nagykorú személy fogadott örökbe.⁹ Ami ma meglepőnek tűnhet, az akkoriban általános volt, a forradalmi időszak és a római intézmények között fellelhető számos hasonlóságnak megfelelően. A jelenlegi helyzettel ellentétben a cél elsősorban az volt, hogy örököszt adjanak egy olyan családnak, amelynek nem volt. A XX. században az örökbefogadás logikája megváltozott, mivel célja elsősorban az, hogy családot biztosítson egy olyan gyermek számára, akinek nincs családja. A végrendeleti és örökösödési logikából az örökbefogadás egy másik logika felé mozdult el, mivel *a mai szülők vagy párok elsősorban gyermeket szeretnének, nem pedig törvényes örököszt.*¹⁰ Napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kap az a gondolat, hogy a gyermek számára kell családot biztosítani, és az örökbefogadók szülői vágyát a gyermek érdekeinek figyelembevételével kell érvényesíteni. Természetesen az örökbefogadásnak ezek a különböző funkciói megmaradnak, és nincs ok arra, hogy ezeket formálisan szétválasszuk.

Az örökbefogadás 1804-es bevezetése óta számos reformot hajtottak végre, hogy a szabályokat a francia társadalom fejlődéséhez igazítsák. Az első világháborút követően, amikor az árvák száma drámaian megnőtt, egy 1923-as törvény¹¹ 40 évre csökkentette az örökbefogadás korhatárát. Korábban 50 év volt az előírt minimális korhatár, mivel az örökbefogadói leszármazás nem állhatott versenyben a biológiai leszármazással. Egy

7 Code civil, art. 343-370-5.

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006117828/#LEGISCTA000006117828 (2021. 12. 02.).

8 Napóleon szerepéről vagy feltételezett hatásáról az örökbefogadás témájában lásd: Halpérin, Jean-Louis. „L’histoire de la fabrication du Code. Le Code: Napoléon?”, *Pouvoirs*, vol. 107, no. 4, 2003, 11–21. o.

9 Fine, 2008, 8–19. o.

10 Ibid.

11 Loi du 19 juin 1923 modifiant différents articles du Code civil sur l’adoption.

házaspár már örökbe fogadhatott és felnevelhetett egy gyermeket – nem csak egy felnőtt. A XX. század első felében azonban az örökbefogadások többnyire helyi keretek között, minimális állami beavatkozással zajlottak. Az örökbefogadók tehát általában a biológiai szülők családtagjai (nagybácsik, nagynénik stb.) vagy szomszédok voltak. A származási családdal való kapcsolat ekkor sem szakadt meg: az örökbefogadó családnevét hozzákapcsolták a születési névhez.

A XX. század második felében az állam szerepe jelentősen kibővült az örökbefogadás intézményében. Valójában az állami szervek feladata az örökbefogadási folyamat felügyelete annak biztosítása érdekében, hogy az törvényes keretek között történjen. Ezen túlmenően az állami szervek képesek megkönnyíteni az örökbefogadási folyamatot azáltal, hogy lehetővé teszik olyan örökbe fogadható gyermekek és örökbe fogadó családok összekapcsolását, akik között egyébként nincs rokoni kapcsolat és nem ismerik egymást. Ebben az esetben az örökbefogadás a származási családdal való kapcsolat megszakadását jelenti. Ezt a megközelítést egy 1966-os fontos reformmal,¹² amely bevezette a teljes örökbefogadást – amelyet korábban örökbefogadási legitimációnak (*légitimation adoptive*) neveztek – jogilag is formalizálták.

A teljes örökbefogadásnak erőteljesebb jogkövetkezményei vannak, mint az egyszerű örökbefogadásnak. Következésképpen a teljes örökbefogadásra szigorúbb keretrendszer vonatkozik, mint az egyszerű örökbefogadásra, mind a formai követelmények, mind az örökbe fogadott személyre vonatkozó anyagi követelmények tekintetében.

A ma hatályos örökbefogadási törvény az elmúlt évtizedekben elfogadott reformok eredménye. Egy 1996-os törvény¹³ célja különösen a születéshez és az örökbefogadáshoz kapcsolódó szociális jogok egyenlőségének biztosítása volt. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az ellátásokra való jogosultság szabályait a lehető legnagyobb mértékben összehangolják a vér szerinti szüleikkel együtt felnövő gyermekek általános esetére vonatkozó szabályokkal.

Az elmúlt évtizedekben drasztikusan csökkent a nem kívánt születések és a gyermekelhagyások száma. Ez különösen a tudomány, a jogi és társadalmi környezet változásainak is köszönhető. Így a gyermeket örökbe fogadni kívánó családok száma jóval meghaladja a Franciaországban örökbe fogadható gyermekek számát. Az érintett családok ezért egyre gyakrabban fordultak a nemzetközi örökbefogadás felé, hogy külföldi gyermeket fogadjanak örökbe. *Mindenekelőtt a nemzetközi örökbefogadás által*

12 Loi n° 66-500 du 11 juillet 1966 portant réforme de l'adoption. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000320645/> (2021. 12. 02.).

13 Loin°96-604du5juillet1996relativeàl'adoption. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT00000193679/> (2021. 12. 02.).

felvetett sajátos problémák vezettek a 2005-ös reform bevezetéséhez. A reform eredményeként még ugyanabban az évben törvény,¹⁴ majd a következő évben két rendelet született e tárgykörben.¹⁵

Egy 2016-os törvény¹⁶ megerősíti az állami gondozásban lévő kiskorúak számára annak lehetőségét, hogy a családból való kiemelés vagy a szülői elhagyás miatt indított bírósági eljárás végén az állam gyámsága alá kerüljenek, és végül örökbefogadásukra sor kerülhessen. Ez a törvény azt is kötelezővé tette, hogy minden örökbefogadási eljárásban meg kell hallgatni az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket.

Ezeket a rendelkezéseket kodifikálták a Polgári Törvénykönyvben (VIII. cím), valamint a Szociális és Családügyi Törvénykönyvben (*Code de l'action sociale et des familles*). Ez utóbbi törvénykönyv L225-1 – L225-20. cikkei az állami gyámság alatt álló vagy külföldi gyermeket örökbe fogadni kívánó személyek jóváhagyásának feltételeivel foglalkoznak. A Munka Törvénykönyve (*Code du Travail*) és a Társadalombiztosítási Törvénykönyv (*Code de la sécurité sociale*) is tartalmaz néhány rendelkezést, különösen az örökbefogadási szabadsághoz és a szociális juttatásokhoz való jog tekintetében. A Polgári Perrendtartás (*Code de procédure civile*) viszonylag kevés rendelkezést tartalmaz az örökbefogadásról: az 1202–1210. cikk a szülői felügyeleti jog megszüntetése és a szülői elhanyagolás megállapításának kérdéséről, míg az 1166–1176. cikk magáról az örökbefogadásról rendelkezik.¹⁷

A nemzetközi örökbefogadások tekintetében a francia jogrendszer az ENSZ 1989. november 20-i, a Gyermek jogairól szóló egyezményét és a gyermekek védelméről és az országhatárokon átívelő örökbefogadással kapcsolatos együttműködésről szóló, 1993. május 29-i Hágai Egyezményt alkalmazza.

Végül, de nem utolsósorban meg kell jegyezni, hogy 2021-ben a francia Parlamentben törvényjavaslatot nyújtottak be az örökbefogadásról szóló törvény módosítása iránt.¹⁸ A reform fő célja, hogy a nem házasságban élő párok (például élettársi kapcsolatban élő

14 Loi n° 2005-744 du 4 juillet 2005 portant réforme de l'adoption. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000262154/> (2021. 12. 02.).

15 Décret n° 2006-811 du 6 juillet 2006 relatif au fonctionnement de l'Agence française de l'adoption et modifiant le code de l'action sociale et des familles. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000459683>; Décret n°2006-981 du 1 août 2006 relatif à l'agrément des personnes souhaitant adopter un pupille de l'Etat ou un enfant étranger et modifiant le code de l'action sociale et des familles. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006054175/> (2021. 12. 02.).

16 Loi n° 2016-297 du 14 mars 2016 relative à la protection de l'enfant <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032205234/> (2021. 12. 02.).

17 Code de procédure civile, art. 1202 et s. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000034018361/2017-02-10> (2022. 03. 30.).

18 A törvényjavaslat szövege az Országgyűlés honlapján olvasható: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15b4607_proposition-loi (2021. 12. 02.).

párok) számára is megnyissa a közös örökbefogadás lehetőségét. A törvényjavaslat az egyszerű örökbefogadást részesíti előnyben, figyelembe véve, hogy *a teljes örökbefogadással járó jogi kötelék megszüntetése számos problémát vet fel a gyakorlatban*, mely nehézségek kifejtésére a következő fejezetekben kerül majd sor. A Parlamentben lefolytatott viták eredményeként megszavazták a 2022. február 21-i 2022/219. számú törvényt,¹⁹ amely megvalósítja az így kitűzött célokat, és megerősíti az állami gondozottak védelmét is.²⁰

2. Az örökbefogadás célja – a gyermek érdeke

Franciaországban az örökbefogadási rendszer alapköve a gyermek elsődleges érdeke (*intérêt supérieur de l'enfant*).²¹ Carbonnier dékán híres szavaival élve, a gyermek érdeke a családjogban „varázsképlet”.²² A törvény valójában sehol sem határozza meg pontosan, hogy mi a gyermek elsődleges érdeke, annak ellenére, hogy ez a fogalom a nemzeti jog több rendelkezésében is megtalálható. Például mind a Polgári Törvénykönyv, mind a Polgári Perrendtartás utal a gyermek érdekének figyelembevételére.²³ A jogi szakma képviselői tehát gyakran ütköznek bizonyos nehézségekbe ezzel a fogalommal kapcsolatban, hasonlóan ahhoz, ami a közrend vagy a közérdek esetében megfigyelhető.²⁴ Ez a nehézség annál is inkább problematikussá válik, mivel a fogalom egyre gyakrabban kerül a jogalkotásban, a nemzetközi szerződésekből vagy az ítélkezési gyakorlatban alkalmazásra. A fogalmat kritizálják a polgári és a közigazgatási területén való egyre erőteljesebb térhódítása miatt.²⁵

A gyermek „elsődleges érdeke” fogalma valójában a gyermek jogairól szóló 1989. évi, a Gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezményből ered. A szöveg magyar változatában a gyermek „mindenekfelett álló” érdekére hivatkozik,²⁶ bár az eredeti angol „best interest” kifejezés pontos fordítása tekintetében a különböző országok eltérő megoldásokat találtak. A francia fordítás (*intérêt supérieur*) valójában *nagyobb súlyt fektet a gyermek*

19 Loi n° 2022-219 du 21 février 2022 visant à réformer l'adoption. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045197698> (2022. 03. 30.).

20 Lásd a francia közigazgatás hivatalos honlapját: <https://www.service-public.fr/particuliers/actualites/A15527>

21 Montoux, 2021.

22 Carbonnier, 2002, 85. o.

23 Code civil, art. 371-1 et s., Code de procédure civile, art. 338-4 et s.

24 Dumortier, 2013.

25 Lebreton, 2003, 77–86. o.

26 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.TV>.

érdekének figyelembevételére, bár nem ad neki teljes elsőbbséget. A legjobb érdek továbbra is az egyik, a gyakorlatban legnehezebben alkalmazható fogalom.²⁷

A tárgyalt kifejezés már az 1959-es Gyermekjogi Nyilatkozatban is megjelent. Az 1989. évi Egyezmény előkészítő munkálatai során felmerült kérdés, miszerint *a gyermek legfőbb érdeke „egy” vagy „az” elsődleges szempont legyen-e – még mindig messze nem rendeződött.*²⁸ Egy lehetséges érvelés, hogy a gyermek érdekeinek tiszteletben tartása elve alkalmazható a nemzeti jog rendelkezéseinek hiányában is, mégpedig az Egyezmény közvetlen alkalmazásával, amely az Alkotmányban előírtak szerint a törvények normatív hatályánál magasabb rendű.²⁹ Azonban maga az 1989. évi Egyezmény sem határozza meg pontosan, hogy mi minősül a gyermek érdekének. Tekintettel erre a holtpontra, helyénvaló lenne megpróbálni megérteni, hogy a francia nemzeti jogban hogyan alkalmazzák és mit érnek el a fogalom használatával.

Az örökbefogadás területén a gyermek érdeke szintén alapvető fogalom, amelyre a hatóság legtöbbször hivatkozik az örökbefogadás jóváhagyására irányuló kérelmek ellenőrzése során.³⁰ Biztosítani kell, hogy az örökbe fogadni szándékozók családi, intellektuális és pszichológiai jellemzőik alapján is megfeleljenek a gyermek szükségleteinek. Franciaország elismeri az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott határozatokat. Ezen határozatok a magánélet tiszteletben tartásának³¹ korlátozására irányuló jogos célok között a gyermek érdekét is tartalmazzák, különösen a vér szerinti szülőktől való elválasztás érdekében hozott intézkedések tekintetében.³²

Az ítélkezési gyakorlat számos, a gyermek érdekeire vonatkozó általános követelményt állapított meg.³³ Ezek szerint a gyermek számára az a legjobb, ha vér szerinti családjával élhet, a biológiai szülei nevelhetik. *A gyermeknek elsősorban azzal a személlyel kell együtt élnie, aki felette a szülői felügyeleti jogok gyakorlására jogosult.* A gyermeknek mindkét szülőre szüksége van. Ez abban az esetben, ha a szülők nem élnek együtt, két lakóhelyet feltételez. A csecsemőnek – alapvető szükségletei kielégítése érdekében, elsősorban – az anyjával kell élnie. A gyermeknek olyan gyámokra van szüksége, akik apai és anyai szerepet töltenek be az életében. Nem szolgálja a gyermek érdekét, ha béranyától születik. A gyermeknek azzal a szülővel kell élnie, aki ténylegesen gondoskodott róla.

27 Khazova, 2017, 29–32. o.

28 Cantwell, 2011, 22–25. o.

29 Constitution du 4 octobre 1958, art. 55.

30 Code de l'action sociale et des familles, art. R225-4. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000028251995/ (2022. 03. 30.).

31 Az emberi jogok európai egyezménye, 8. cikk. <https://njt.hu/jogszabaly/1993-31-00-00> (2022. 03. 30.).

32 Cour EDH, 27 nov. 1992, Olsson c. Suède, req. n° 13441/87.

33 Théry, 2001, 168–169. o.

Természetesen ezek az elvek különböző ítéletekből származnak, 2001 óta jelentős mértékben meghaladták is váltak, és mostanra ellentmondásosak is lehetnek. Vegyünk egy példát: az anyakönyvi bejegyzés nélkül született gyermeket (akinek anyja nem titokban szült, hanem anonim módon a kórházban) az anyja örökbefogadásra jogosult szervezetre bízta és hozzájárult az örökbeadásához. Ezután a gyermek teljes örökbefogadására irányuló kérelemmel éltek, amelyhez a családi tanács hozzájárult, a gyermek örökbeadása tehát megtörtént. Kevesebb mint két évvel később a biológiai apa elismerte a gyermeket, miután egy genetikai szakértői vizsgálat megállapította, hogy ő az apa. Az anya pedig néhány nappal később szintén elismerte a gyermeket. A biológiai szülők sikertelenül támadták meg a gyermek teljes örökbefogadását. Először is, a gyermek apja és anyja sem a szülés előtt, sem az eljárás során nem állította, hogy együtt éltek volna, továbbá a gyermek születése után sem látták újra a gyermeket. A gyermek aktuális érdeke tehát az volt, hogy családi környezetének stabilitása megmaradjon, mivel a születés, az örökbefogadáshoz való hozzájárulás és a tényleges örökbefogadás között eltelt idő elegendő lett volna ahhoz, hogy a vér szerinti szülők cselekedhessenek. Úgy ítélték meg, hogy a gyermek érdeke a stabil családi környezet biztosítása, anélkül, hogy megvárnának egy esetleges elismerést. A Semmítőszék csupán megjegyezte, hogy az eljáró bírák így indokolták döntésüket.³⁴ Ebben az esetben egyértelmű *ellentmondás áll fenn a gyermek biológiai családjában való megtartására irányuló törekvés és a gyermek számára stabil családi környezet biztosításának igénye között*.

Látható tehát, hogy pontos meghatározás hiányában a gyermek érdekét kétféleképpen alkalmazzák. Az egyik a határozat tartalmára (vagyis: az ügy érdemi részére), a másik az eljárásra vonatkozik.

A tartalmát tekintve a bíró döntésének irányítására és arra szolgál, hogy szükség esetén igazolja a törvény mechanikus alkalmazásától való eltérést, mivel a bírónak konkrétan kell értékelnie, hogy mi képezi a gyermek érdekét. Ez relatíve nagy mozgásteret biztosít a bírónak, de a jogbiztonság szempontjából problémákat is felvet. A valóságban a gyermek érdeke meghatározásának hiányában a probléma a bíró értelmezésének területére és a döntésében irányadó szerepet játszó elemekre helyeződik át. Ezen a területen a szakértői vélemények szerepe meghatározó, legyen szó akár az alkalmassági vizsgálatról, akár orvosi-pszichológiai vizsgálatról. Az örökbefogadást megelőző eljárás során az örökbe fogadni szándékozónak alapos alkalmassági vizsgálaton kell átesni, melynek keretében környezettanulmány felvételére, az anyagi helyzet vizsgálatára, orvosi és pszichológiai vizsgálatra is sor kerül. Bár jogi szempontból

³⁴ Cour de cassation, 1re chambre civile, 1er Juin 2011 – n° 10-20.554. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000024117348/>

a szakértői vélemények pusztán segítséget jelentenek a döntéshozatal során, valójában ennél nagyobb jelentőséggel bírnak az örökbefogadási engedélyezésre irányuló eljárásban. Ez a jelenség nemcsak a szakértelemhez fűződő erkölcsi tekintéllyel magyarázható, hanem egyes esetekben – prózaibb módon – azzal is, hogy a közigazgatási vagy igazságügyi hatóságok időhiánya miatt könnyebbséget jelent számukra, hogy a szakértői jelentésében „kész döntést” találjanak.³⁵

Eljárási szempontból a gyermek érdekeinek figyelembevétele abban nyilvánul meg, hogy a gyermek számára lehetővé kell tenni az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést annak érdekében, hogy részt vehessen érdekeinek meghatározásában, és általában véve kifejtthesse véleményét az őt érintő döntések alkalmával.³⁶ A Polgári Törvénykönyv előírja, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket az őt érintő bármely eljárásban a bíró vagy – ha érdekei úgy kívánják – a bíró által erre a célra kijelölt személy hallgathatja meg.³⁷ Az ilyen meghallgatást a kiskorú kérésére jogszerűen meg kell tartani. Ha a kiskorú nem szeretne élni ezzel a lehetőséggel, a bíró értékeli a meghallgatás megtagadásának indokoltságát. A kiskorút egyedül, ügyvéddel vagy egy általa választott személlyel együtt lehet meghallgatni. Ha választása nem tűnik a kiskorú érdekeinek megfelelőnek, a bíró más személyt is kijelölhet.

Látható, hogy a gyermek érdeke sokkal árnyaltabb fogalom, mint a kiskorúra ruházott egyszerű érvényesíthető jog. A meghallgatás ténye ugyanis nem jelenti azt, hogy a gyermek véleményének megfelelő döntést hoznak; sőt, a gyermek véleményével ellentétes döntés is születhet éppen az ő érdekében. Mindazonáltal a meghallgatáshoz való jog teljes mértékben a gyermek érdekének tiszteletben tartását valósítja meg és továbbra is az eljárás érvényességének feltétele, amint arra a Semmitőszék egy 2005-ös határozatában emlékeztetett.³⁸ Ebben az esetben a gyermek az eljárás során a fellebbviteli bíróságnak küldött levélben kérte, hogy hallgassák meg az eljárásban, de a fellebbviteli bíróság nem döntött a gyermek meghallgatására irányuló kérelemről. A Semmitőszék emlékeztetett arra, hogy a gyermekeket érintő valamennyi határozatban *a gyermek mindenekfelett álló érdekét kell elsődlegesen figyelembe venni*. Ha az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú meghallgatást kér, a kérelmet az eljárás bármely szakaszában, sőt első alkalommal a fellebbezés során is előterjesztheti a bírónak. Meghallgatását csak külön indokolt határozattal lehet elutasítani. A Semmitőszék hatályon kívül helyezte a fellebbviteli bíróság határozatát, mivel a gyermek mindenekfelett álló érdekének és a gyermek

35 Millard, 1995, 228. o.

36 Ibid., 249. o.

37 Code civil, art 388-1.

38 Cour de cassation, Chambre civile 1, 18 mai 2005, 02-20.613. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007050072/> (2022. 03. 30.).

meghallgatáshoz való jogának elsődlegessége miatt figyelembe kellett volna vennie a gyermek kérelmét.

3. Az örökbefogadó személye

3.1. Az örökbe fogadó szülővé válás feltételei

Az örökbefogadókra vonatkozó anyagi feltételek a teljes és az egyszerű örökbefogadás esetében azonosak. Az örökbefogadást két házastárs vagy élettárs kérheti, akik nem élnek külön, több mint egy éve házasok vagy együtt élnek, és mindketten elmúltak 26 évesek.³⁹ Egy 2013-as törvény megnyitotta a házasságkötés lehetőségét az azonos nemű párok előtt. Ezzel a törvénnyel legalizálták az azonos neműek örökbefogadását.⁴⁰ A törvény jelenlegi formájában van lehetőség arra, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatban (*Pacte civil de solidarité*) vagy élettársi kapcsolatban élő párok közösen fogadjanak örökbe gyermeket. A törvény ugyanis kifejezetten kimondja, hogy senkit sem fogadhat örökbe több személy, kivéve két házastárs vagy élettárs.⁴¹ Az örökbefogadást bármely huszonhatodik életévét betöltött egyedülálló személy is kérheti. Ha az örökbefogadó házas, és házastársával fennáll a házassági életközösség, akkor házastársának beleegyezésére van szükség, kivéve, ha a házastárs nem képes kifejezni akaratát.⁴² A házastárs gyermekének örökbefogadása esetén nem szükséges a 26 éves korhatár követelményét teljesíteni.⁴³ Az örökbefogadónak legalább 15 évvel idősebbnek kell lenniük, mint az örökbe fogadni kívánt gyermek. A házastárs gyermekének örökbefogadása esetében a szükséges minimális korkülönbség mindössze tíz év. A bíróság ugyanakkor indokolt esetben engedélyezheti az örökbefogadást, ha a korkülönbség kisebb az előírtnál.⁴⁴ 2022-ig törvényileg előírt maximális életkor nem volt, de az örökbe fogadni szándékozó személy életkorát természetesen figyelembe vették az örökbefogadásra irányuló kérelem elbírálásakor. A legfiatalabb örökbefogadó és a legfiatalabb örökbe fogadni kívánt gyermek között legfeljebb ötven év korkülönbség lehet. Indokolt esetben azonban ettől a szabálytól el lehet térni, ha bizonyítani lehet, hogy az örökbefogadó hosszú távon képes

39 Code civil, art. 343.

40 Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000027414540> (2021. 12. 02.).

41 Code civil, art. 346.

42 Code civil, art. 343-1.

43 Code civil, art. 343-2.

44 Code civil, art. 344.

kielégíteni a gyermek szükségleteit, és képes megfelelően gondoskodni róla.⁴⁵ Állami gyámság alatt álló gyermek, örökbefogadás közvetítésére jogosult szervezet gondozásába helyezett gyermek vagy olyan külföldi gyermek örökbefogadása esetén, aki nem az örökbe fogadó házastársának gyermeke, a bíróság az örökbefogadás kimondása előtt ellenőrzi, hogy a kérelmező(k) megkapták-e az örökbefogadási engedélyt, vagy mentesültek-e annak megszerzése alól.

Az örökbefogadás iránti kérelem előterjesztésével egyidejűleg a megyei tanács elnökének rendelkezésére kell bocsátani a következőket: az örökbefogadó születési anyakönyvi kivonatának teljes másolatát, és ha saját gyermeke van, az ő születési anyakönyvi kivonatát; erkölcsi bizonyítványt, három hónapnál nem régebbi keltezésű orvosi igazolást, amely igazolja, hogy a kérelmező és a kérelmező otthonában élő személyek egészségi állapota nem lehet káros az örökbe fogadott gyermek egészséges fejlődésére, bármilyen dokumentumot, amely igazolja a kérelmező rendelkezésére álló anyagi erőforrásokat.⁴⁶

A megyei tanácsok az örökbefogadást megelőző eljárás során tájékoztató üléseket tartanak a kérelmezőknek. Ezen üléseken való részvétel nem kötelező. A kérelmezők kérhetik, hogy az örökbefogadás engedélyezését megelőző alkalmasság megállapítása érdekében végzett vizsgálatok egészét vagy egy részét másodszor is elvégezzék, mégpedig más személyek által, mint akiket eredetileg megbíztak velük. Az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatást kapnak az említett vizsgálat előrehaladásáról, és a törvényben meghatározott feltételek mellett betekinhetnek az aktájukban szereplő bármely dokumentumba.⁴⁷

3.2. Az örökbe fogadó személy alkalmassági vizsgálata

Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítását a gyermekjóléti szolgálat (*Aide sociale à l'enfance*: ASE) végzi, mely a megyei tanács elnökének felügyelete alatt működik. Az alkalmassági bizonyítvány egy írásbeli dokumentum, melyet a kérelem benyújtásától számított kilenc hónapon belül kell megadni. A bizonyítvány megszerzése után öt évig érvényes. Az örökbefogadónak évente szükséges megerősíteniük örökbefogadási szándékukat a gyermekjóléti szolgálatnál. Öt év elteltével megújítási kérelmet vagy (az elkövetkező módosítása esetén) új jóváhagyási kérelmet kell benyújtani.

45 Code de l'action sociale et des familles, art. L. 225-2.

46 Code de l'action sociale et des familles, art. R225-3. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074069/LEGISCTA000006178341/ (2021. 12. 02.).

47 Code de l'action sociale et des familles, art. L225-3. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074069/LEGISCTA000006157586/ (2021. 12. 02.).

Az örökbefogadási szolgálat felveszi a kapcsolatot a gyermekjóléti szolgálat szociális munkásaival és pszichológusaival, akik pszichoszociális értékelést végeznek.

Ez az értékelés két részből áll. Az első szakasz a szociális értékelés, amelyet szociális munkás végez. Célja, hogy értékelje a kérelmező kérelmét és a gyermek megfelelő feltételek melletti örökbefogadására való képességét. Az interjúk végén a szociális munkás jelentést ír, miután tájékoztatta a kérelmezőt a következtetéseiről. A második szakasz a pszichológiai értékelés, amelyet pszichológus (vagy pszichiáter) végez. A vizsgálat középpontjában a kérelmező személyes jellemzőinek, családi dinamikájának, motivációinak, valamint annak elemzése áll, hogy hogyan tudja elképzelni az életet egy örökbe fogadott gyermekkel. A szociális munkáshoz hasonlóan a pszichológus is jelentést ír, miután beszámolt az érintettnek a megállapításairól. A vizsgálatokat végző szociális munkást és pszichológust szakmai titoktartás köti. Ezek a jelentések részét képezik a jóváhagyó bizottságnak (*commission d'agrément*) benyújtandó aktának.

Az értékelő bizottság a következőkből áll. Három olyan személy, akik a gyermekek szociális segélyezésével kapcsolatos feladatokat ellátó szolgálathoz tartoznak, és az örökbefogadás területén hatáskörrel rendelkeznek, az állami gondozottak családi tanácsának két tagja, valamint a gyermekek szociális és egészségügyi védelmének területén képzett személy.⁴⁸

Az engedély elutasítását vagy visszavonását követően az új kérelem benyújtásának határideje harminc hónap.⁴⁹ Az átlagos várakozási idő egy állami gondozott gyermek örökbefogadására körülbelül öt év. Ez az időszak azonban megyeenként eltérő.⁵⁰

3.3. Az örökbe fogadó szülők által igénybe vehető felkészítés, támogatások

A 2022-es törvényreform bevezette az örökbefogadók számára a közigazgatási jóváhagyásra való felkészülés kötelezettségét. A megyei tanács égisze alatt egy olyan előkészítési folyamat honosodott meg, amely különösen az örökbefogadás pszichológiai, oktatási, orvosi, jogi és kulturális dimenzióival foglalkozik, figyelembe véve a nemzeti és nemzetközi örökbefogadás valóságát, valamint az örök befogadó szülői lét sajátosságait.⁵¹ Tekintettel e rendelkezés nemrégiben történt hatálybalépésére, egy esetleges végrehajtási rendelet megszületéséig egyelőre nem rendelkezünk részletes információkkal a felkészülés tartalmáról és módzatairól.

48 Code de l'action sociale et des familles, art. R225-9.

49 Code de l'action sociale et des familles, art. L225-5.

50 Lásd az örökbefogadásról szóló kormányzati információs oldalt: https://www.adoption.gouv.fr/spip.php?page=article&id_article=32 (2021. 12. 02.).

51 Code de l'action sociale et des familles, art. L. 2253.

Egy 1996-os törvény⁵² óta az örökbefogadással kapcsolatos támogatások rendszere gyakorlatilag megegyezik a biológiai szüleikkel élő gyermekek esetében alkalmazott rendszerrel. Így a kisgyermekek befogadására vonatkozó támogatás (*prestation d'accueil du jeune enfant*: Paje) különböző támogatási formákat foglal magában, amelyek attól függetlenül alkalmazhatók, hogy a gyermek a biológiai szüleivel él egy családban vagy örökbefogadott. A támogatás összege az örökbefogadók jövedelmétől függ, egy bizonyos jövedelemküszöb felett pedig nem jár. Az örökbefogadási támogatást minden egyes örökbe fogadott gyermek után a család kapja meg. Örökbefogadás esetén az ellátásban való részesülés korhatára a gyermek huszadik életévének betöltéséig tart, illetve magasabb a támogatás összege.⁵³ Az összeg évente változik, és körülbelül 2000 euró, amely egy részletben kerül kifizetésre. Továbbá a gyermeknek a családba való megérkezésétől számított három éven keresztül havonta folyósítják az alaptámogatást (amely kevesebb mint 200 euró). Azok, akik gyermeket fogadtak örökbe, ugyanúgy vehetnek ki szülői szabadságot, mint saját gyermek születése esetén, magasabb korhatárral.

4. Az örökbe fogadható gyermek

4.1. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételei és jellemzői

Franciaországban az örökbe fogadható gyermekek a következő három kategória egyikébe tartoznak.⁵⁴

Egyrészt azok a gyermekek, akiknek az apja és az anyja vagy a családtanács hozzájárult az örökbefogadásukhoz: a gyermekeket elsősorban a gyermekjóléti szolgálatnak (*Aide sociale à l'enfance*, továbbiakban: ASE) vagy egy engedéllyel rendelkező, örökbefogadással foglalkozó elismert szervezetnek (*Organisme autorisé pour l'adoption*: OAA) adják át. A szülőknek két hónap áll rendelkezésükre, hogy átgondolják döntésüket, ez az elállási időszak. A gyermek tehát két hónapos koráig nem adható örökbe.

Másrészt az állam gyámsága alatt álló gyermekek a gyermekjóléti szolgálat által befogadott gyermekek, akik az örökbe fogadható gyermekek többségét alkotják. *Az állam gyámsága alatt álló gyermekek különleges gyámsági rendszer keretei között élnek.* Ezt

52 Loi n° 96-604 du 5 juillet 1996 relative à l'adoption.

53 Code de la sécurité sociale, art. L531-2. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006156167/> (2021. 12. 02.).

54 Code civil, art. 347.

a gyámságot a megye prefektusa és az állami gondozottak családi tanácsa gyakorolja. A (megyei) főtanács gyermekvédelmi feladatai keretében gondoskodik e gyermekek ellátásáról.

Harmadrészt a szülők több mint egy éve tartó érdektelenségét követően bírósági határozattal elhagyottnak nyilvánított gyermekek.⁵⁵ Az esetek többségében ASE szolgálat veszi őket gondozásba, majd az állam gyámsága alá kerülnek. A gyermekeket azonban egy elismert szervezet (OAA) vagy magánszemély gondozásába is elhelyezhetik.

Azok a személyek, akik az állami gondozottakat örökbe kívánják fogadni, a következő két kategóriába sorolhatók. Egyrészt azok a személyek, akikre az ASE rábízta a gyermek felügyeletét (ha a nevelőcsalád és a gyermek között kialakult érzelmi kötelék indokolja ezt az intézkedést), másrészt olyan örökbe fogadni szándékozó személyek, akik rendelkeznek engedéllyel és alkalmassági bizonyítvánnyal. A statisztikai adatok némileg eltérnek a teljes és az egyszerű örökbefogadás esetében. Ami a teljes örökbefogadásokat illeti, az *örökbefogadottak átlagéletkora négy év és három hónap*, felük alig kétéves. Ami az egyszerű örökbefogadást illeti, bár ez főként felnőtteket érint (az örökbefogadottak 87,8%-a), tény, hogy az örökbefogadottak 12,2%-a kiskorú, akiknek 9%-a 15 év alatti, ami a teljes örökbefogadáshoz szükséges korhatár.⁵⁶

A törvény rögzíti azt az elvet, hogy a gyermeket nem szabad elválasztani a testvéreitől. Ettől az elvtől azonban el lehet térni, ha a testvérekkel való együttmaradás lehetetlen, vagy ha a gyermek érdekei más megoldást igényelnek. Szükség esetén a bíró értékeli a testvérek közötti személyes kapcsolat és kötődés mélységét.⁵⁷

1985-ben több mint 10 000 olyan gyermek volt Franciaországban, aki az állam gyámsága alatt állt, azaz jogilag örökbe fogadható volt. Ma valamivel több mint 2700 van. Az állami gondozott státuszú gyermekek között a következő jellemzőkkel találkozunk. Többségük olyan gyermek, akit születésekor az édesanyja a kórházban hagyott anonim szülést követően, ritkábban pedig ismertek a szülők, akik lemondtak a gyermekről és hozzájárultak az örökbeadáshoz. Van továbbá a rendszerben néhány idősebb gyermek, akiknek a szülei később adták beleegyezésüket az örökbefogadáshoz, és a megyei tanács, az ASE szolgálatára bízta őket, valamint néhány, bírósági határozattal elhagyottnak nyilvánított, általában ötévesnél idősebb gyermek, akiket gyakran a nevelőcsaládjuk fogad örökbe. Vannak még olyan gyermekek, akiknek vér szerinti szüleit megfosztották a szülői felügyeleti jogoktól, illetve

55 Code civil, art. 350.

56 Belmokhtar, 2018.

57 Code civil, art. 371-5.

nagyon kevés az árva, mivel a szülők halála esetén általában más családtagok gondoskodnak róluk.⁵⁸

Ezeket az örökbe fogadható gyermekeket az állam gyámsága alá helyezik, a családi tanács felügyelete alatt és az *Aide sociale à l'enfance* (ASE) helyezi el őket ideiglenesen gyermekotthonokban vagy nevelőszülőknél.

A francia törvények tiltják az etnikai statisztikák gyűjtését, tilos az állítólagos faji vagy etnikai származásra utaló személyes adatok, valamint a genetikai adatok, a természetes személy egyedi azonosítására szolgáló biometrikus adatok vagy az egészségi állapotra vonatkozó adatok kezelése.⁵⁹ Ezért nem lehet számadatokat találni az örökbe fogadott személyek származásáról. A nemzetközi örökbefogadások tekintetében az utóbbi években folyamatos csökkenés figyelhető meg. *Így 2018-ban mindössze 214 gyermeket fogadtak örökbe nemzetközi örökbefogadási eljárás keretében.*⁶⁰ Azt sem szabad elfelejteni, hogy a gyámság alá helyezett esetek az örökbefogadási határozatoknak csak egy töredékét érinti, mivel az örökbefogadások nagy részének célja a házastárs gyermekének örökbefogadása, például az úgynevezett mozaik családok keretében.

4.2. A gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánításának folyamata

Mint fentebb látható, a gyermek lehet örökbe fogadható a szülei kifejezett beleegyezésével, vagy bírósági határozat alapján, vagy azért, mert egy intézmény (ASE vagy OAA) gondozásba vette.

A gyermeket ideiglenesen az állam gyámsága alá helyezik azon a napon, amikor a gyermek befogadásáról szóló jelentés elkészül. A gyermeket az apa és az anya minden külön formáság nélkül visszaveheti a gyámság alá helyezéstől számított két hónapon belül.⁶¹ Ezen időszak letelte után a gyermek a megyei tanács elnökének határozatával végleg állami gondozottá válik. A határozat 30 napon belül megtámadható a bíróság előtt.⁶² A határozatot megtámadhatják a következők: a gyermek szülei, amennyiben a gyermek elhagyását vagy a szülői felügyeleti jog teljes megvonását nem állapították meg bírósági úton, a gyermek családtagjai, bármely személy, aki ténylegesen vagy

58 Gindt, Ducros, 2020.

59 Loi n° 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés, art. 6. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGISCTA000037817103> (2021. 12. 02.).

60 Gindt, Ducros, 2020.

61 Code de l'action sociale et des familles, art. L224-6.

62 Code de l'action sociale et des familles, art. L224-8.

jogilag a gyermek felügyeletét gyakorolta. A kereset csak akkor fogadható el, ha a kérelmező kijelenti, hogy vállalja a gyermek további nevelését.

Az elhagyottnak nyilvánított gyermekek tekintetében a Polgári Törvénykönyv rendelkezik a szülői elhagyásra vonatkozó bírósági eljárásról (*procédure judiciaire de délaissement parental*).⁶³ Az eljárást az ügyész kezdeményezheti, és nem feltétlenül érinti mindkét szülőt, hanem adott esetben csak az egyiket. A gyermek akkor tekinthető elhagyottnak, ha szülei a kérelem benyújtását megelőző évben nem tartották fenn vele a neveléséhez vagy fejlődéséhez szükséges kapcsolatot. Ez feltételezi, hogy semmi sem akadályozta a szülőket a kötelességük teljesítésében. Az ítélezési gyakorlat megköveteli a szülők „önhibából eredő érdektelenségének” (*désintérêt volontaire*) megállapítását.⁶⁴ Az örökbefogadáshoz való hozzájárulás egyszerű visszavonása, a gyermek kiadása iránti kérelem vagy a gyermek visszavételére vonatkozó kifejezett, de meg nem valósult szándék nem elegendő a szülői elhagyás megállapítása iránti kérelem ipso jure elutasításához, és nem szakítja meg az egyéves elévülési határidőt. Az elhagyásról szóló nyilatkozat a szülői felügyeleti jogkör átruházását eredményezi a gyermekért felelős személyre vagy szolgálatra. Az eljárás lényege, hogy a szülők beleegyezése nélkül is megnyíljon az örökbefogadás lehetősége.

Amennyiben lehetséges, előnyös a szülők beleegyezését beszerezni. A szülői felügyeletet gyakorló személyek (egyhangú) beleegyezése, vagy ennek hiányában a családi tanács beleegyezése⁶⁵ a gyermekről való lemondás jele, amely megnyitja az utat az örökbefogadás előtt. A hozzájárulásról közjegyző előtt kell nyilatkozni⁶⁶ vagy a szociális segélyszolgálat által készített elhagyásról szóló jegyzőkönyvben rögzíteni azt.⁶⁷ A szülők a dokumentumban feltüntethetik a leendő örökbefogadók nevét. A családon belüli örökbefogadások kivételével a gyermekeket az ASE-nél vagy egy örökbefogadásra jogosult szervezetnél helyezik el, az örökbe fogadó család kiválasztása e közvetítő feladata.⁶⁸ *A vér szerinti szülőknek két hónap áll rendelkezésükre, hogy meggondolják magukat, ez idő alatt a gyermek nem adható örökbe.* Az egyik szülő hozzájárulásának visszavonása elegendő ahhoz, hogy az örökbefogadási eljárás ne folytatódhasson. A kérelem benyújtására a két hónapos időszak után is lehetőség van, amennyiben az örökbefogadási célú

63 Code civil, art. 381-1, 381-2.

64 Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 23 novembre 2011, 10-30.714. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXTTO00024857705> (2022. 03. 30.).

65 Code civil, art. 348, 348-2, 349.

66 Code civil, art. 348-3.

67 Code de l'action sociale et des familles, art. L. 224-5.

68 Code civil, art. 348-4.

elhelyezés még nem történt meg.⁶⁹ Ebben az átmeneti időszakban viszont a szülők feladata, hogy a bírósághoz forduljanak, amennyiben vissza kívánják vonni hozzájáruló nyilatkozatukat. A bíróság megvizsgálja, hogy a gyermek érdekében áll-e a származási családba való visszatérés elrendelése. Adott esetben elrendelheti az örökbefogadást annak ellenére is, hogy az egyik vagy mindkét szülő megtagadta az örökbefogadáshoz való hozzájárulást.⁷⁰

A két év alatti gyermek örökbefogadásához adott hozzájárulás érvényességének feltétele, hogy a gyermeket ténylegesen az ASE vagy OAA gondozásába helyezik.⁷¹ A szabály tiltja az *intuitu personae* örökbefogadást, és korlátozza a saját gyermek örökbeadásának szabadságát (tehát az örökbe fogadó szülő megválasztását). Ennek oka, hogy az 1966-os törvény el akarta kerülni a gyermekekkel való kereskedelmet, illetve csökkenteni akarta a bajba jutott anyákra nehezedő nyomást.⁷² A családon belüli örökbefogadás esetében az alkudozás kockázata valószínűtlennek tűnik, ezért az intézménybe való elhelyezés kötelezettsége alól lehet mentesülni, ha az örökbefogadó és az örökbe fogadott gyermek között családi kapcsolat áll fenn.

5. Az örökbefogadás formái

Mint korábban említésre került, 1966 óta a francia jogban az örökbefogadásnak két formája létezik: a teljes örökbefogadás és az egyszerű örökbefogadás.

Az előbbi szülő-gyermek kapcsolatot hoz létre, amely a korábban meglévő szülő-gyermek kapcsolat helyébe lép, ha volt ilyen. Az örökbefogadásnak ez a formája elvből visszavonhatatlan, és teljes szakítást jelent a származási családdal.

Az örökbefogadás második formája egy újabb rokonságot hoz létre, amely hozzáadódik a már meglévőhöz. Az egyszerű örökbefogadás visszavonható. Az örökbe fogadott személy továbbra is a származási családjához kötődik, és elvileg minden ottani jogát megtartja.

A két rendszer egyértelműen különbözik egymástól az örökbefogadóra és az örökbe fogadott személyre vonatkozó feltételek tekintetében, és hatásuk is jelentősen eltér. Ezért e megkülönböztetések részleteit e tanulmány erre a célra szolgáló szakaszai tartalmazzák.

69 Code civil, art. 352.

70 Code civil, art. 348-6.

71 Code civil, art. 348-5.

72 Jozeau-Marigné, 1966, 42. o.

6. Az örökbefogadás létrejötte

Az egyszerű örökbefogadási eljárás a teljes örökbefogadási eljárás mintájára törté-
nik.⁷³ Egy olyan bírósági eljárásról van szó, amely a nem vitatott igazságszolgáltatási
ügyek közé tartozik.⁷⁴ Nincs alperes, ami logikus, hiszen a bíróság itt nem jogvitában
dönt, hanem felülvizsgálatot végez. Mindazonáltal, mivel a bíróság ellenőrzést gyakorol
mind az egyedi érdekek, mind a közérdek tekintetében, az ügyész mindig félként vesz
részt az eljárásban és véleményt nyilvánít.⁷⁵ A vitatott igazságszolgáltatásra vonatkozó
szabályokat akkor alkalmazzák, amikor egy jogvita a bíró elé kerül – például a biológiai
szülők ellenvetése esetén.

Az örökbefogadási eljárás keretében az állami gondozottakat, valamint az engedé-
lyezett örökbe fogadó szervezetekre (OAA) bízott gyermekeket először a leendő örökbe-
fogadóhoz kell átmenetileg elhelyezni örökbefogadás céljából (*placement en vue d'adoption*),
próbagondozásra. Az elhelyezésről az állami gondozottak esetében a családtanács,
örökbe fogadható gyermekek esetében pedig az OAA által szervezett gyámügyi tanács
dönt.

A már megtörtént elhelyezés gátját képezi a gyermek apai elismerés útján történő
családi jogállása rendezésének, és megakadályozza a gyermeknek a származási csa-
ládjába való visszatérését.⁷⁶ Ebből viszont nem következik egyenesen az örökbefoga-
dás engedélyezése. A próbagondozás időtartama az örökbefogadás engedélyezéséről
szóló határozattal, illetve az örökbefogadó vagy a gyermek képviselőjének döntésével ér
véget. Ha az örökbefogadást nem engedélyezik, annak addig beállt esetleges joghatásai
visszamenőleges hatállyal megszűnnek.

Az eljárást az örökbefogadók kérelme indítja el, amelyben meghatározzák a kért
örökbefogadás típusát, és amelyet az őket képviselő ügyvéd nyújt be a járásbírósághoz.
Ha az örökbefogadó a kérelem benyújtása előtt meghal, a kérelmet az ő nevében a túl-
élő házastársa vagy valamelyik örököse nyújthatja be, ha a gyermeket már jogszerűen
kihelyezték hozzá örökbefogadást megelőző próbagondozás céljából.

Az örökbefogadást az örökbefogadó kérelmére a bíróság engedélyezi, amely a
bírósághoz fordulástól számított hat hónapon belül ellenőrzi, hogy teljesülnek-e a
törvényben előírt feltételek, és hogy az örökbefogadás a gyermek érdekét szolgál-
ja-e. A kérelmet csak legalább hat hónapos előzetes gondozási időszak után lehet

73 Code civil, art. 361.

74 Code de procédure civile, art. 1167.

75 Code de procédure civile, art. 1170.

76 Code civil, art. 352.

benyújtani.⁷⁷ Ez a gyermek érdekeinek védelmét szolgálja: így ellenőrizhető, hogy a gyakorlatban megfelelően történik-e a gyermek befogadása az örökbefogadást kérő családban.

Az ítélőképessége birtokában lévő kiskorút a bíróság vagy – ha érdekei úgy kívánják – a bíróság által erre a célra kijelölt személy hallgatja meg. Amint fentebb említettük, a kiskorút életkorának és érettségi fokának megfelelő módon kell meghallgatni. Ha a kiskorú megtagadja a meghallgatást, a bíró értékeli a meghallgatás megtagadásának indokoltságát. A kiskorút egyedül, ügyvéddel vagy egy általa választott személlyel együtt hallgathatják meg. Ha ez a választás nem tűnik a kiskorú érdekeinek megfelelőnek, a bíró kijelölhet egy másik személyt, aki a kiskorú érdekeit képviseli.⁷⁸

Akár teljes, akár egyszerű örökbefogadásról van szó, a bíróság hatáskörrel rendelkezik az örökbefogadásról szóló határozat meghozatalára. Teljes örökbefogadás esetén a bíróság csak akkor engedélyezheti az örökbefogadást, ha a gyermek legalább hat hónapig az örökbefogadó otthonában élt.⁷⁹ Az egyszerű örökbefogadást tehát azonnal lehet kérni, amint lejárt a vér szerinti szülők örökbefogadáshoz való hozzájárulásának visszavonására nyitva álló határidő. Ezt a kétféle örökbefogadás eltérő céljai indokolják. Az egyszerű örökbefogadás nem szakítja meg a kapcsolatot a származási családdal, visszavonható, és felnőtteket is érinthet. Az örökbe fogadott személy előzetes elhelyezése ezért nem lenne célszerű, sőt, felnőttek esetében akár akadálya is lehetne az örökbefogadásnak. Az utóbbi években a házastárs gyermekének örökbefogadása (teljes örökbefogadás, ha a gyermek kiskorú, és leggyakrabban egyszerű örökbefogadás, ha a gyermek nagykorú) jelentős fejlődésen ment keresztül, ami jobban körülhatárolta, hogy az előzetes elhelyezés alkalmazása mely esetekben indokolt. Az elhelyezés továbbra is az elhagyott gyermek örökbefogadása esetében bír jelentőséggel. Mostohagyermek örökbefogadása esetén ennek jelentősége megszűnik.⁸⁰

A bíróság kettős ellenőrzést végez. Először megvalósul a jogszerűség ellenőrzése, mely annak vizsgálatára irányul, hogy az örökbefogadás jogi feltételeit betartották-e, és hogy a gyermek az örökbe fogadható gyermekek kategóriájába tartozik-e. A bíró ellenőrzi, hogy nem történt-e visszaélés az örökbefogadás intézményével. A visszaélésnek két fajtája lehet: vagy az örökbefogadás felhasználása a szülő-gyermek kapcsolat

77 Code civil, art. 345.

78 Code civil, art. 353.

79 Code civil, art. 345.

80 Bosse-Platière, Mullott-Thiébaud, 2016.

létrehozására olyan helyzetben, amikor azt a törvény tiltja (béryanyság, vérfertőzés), vagy a szülő-gyermek kapcsolat létrehozásával össze nem függő cél elérése (például adóügyi vagy öröklési cél, vagy egy tartózkodási engedély megszerzése). Az örökbefogadás érvényteleníthető, ha megállapítható, hogy annak célja az öröklés.⁸¹ A célszerűség ellenőrzése során a bíróság ellenőrzi, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekét szolgálja-e, és hogy nem befolyásolja-e a családi egyensúlyt, ha már vannak gyermekek a családban.

A teljes örökbefogadást kimondó ítéletről átiratot kell készíteni az örökbe fogadott gyermek születési helye szerinti anyakönyvi nyilvántartás számára. Ez az átirat, amelyen az örökbefogadás dátuma szerepel, a születési anyakönyvi kivonat helyébe lép. Az előző születési anyakönyvi kivonat semmisnek minősül, és nem használható fel. Az új születési anyakönyvi kivonatban az örökbefogadó(k) neve szerepel majd a gyermek szülőjeként. A gyermek születési anyakönyvi kivonatában nincs utalás az örökbefogadásra.⁸²

Az egyszerű örökbefogadást kimondó ítéletet az örökbe fogadott gyermek születési anyakönyvi kivonatának margóján tüntetik fel. Ez a bejegyzés az örökbefogadó vagy örökbefogadók nevét, születési helyét és idejét tartalmazza.⁸³

Az örökbefogadásról szóló határozat nem egy már meglévő jogállás kinyilvánítását jelenti, hanem új jogállást teremt. Az örökbefogadás tehát a kérelem benyújtásának napjától hatályos.⁸⁴ Minden, ami az örökbefogadásról szóló határozatban benne van, jogerőre emelkedik, beleértve az örökbe fogadott személy által viselendő nevet is. Az ítéletről értesítik a feleket, azaz az örökbefogadást kérelmezőt, azokat a harmadik személyeket, akiknek érdekeit a határozat érintheti, valamint az ügyészséget, amely fellebbezéssel élhet.⁸⁵

A bíróság határozata ellen fellebbezni lehet. Az örökbefogadásról szóló határozattal szemben harmadik személy által indított eljárás azonban csak az örökbefogadónak vagy az örökbefogadó házastársának felróható csalás vagy megtévesztés esetén fogadható el.⁸⁶ Azok a harmadik felek, akiket a határozatról értesítettek, beavatkozóként fellebbezhetnek. Azon harmadik személyek, akik nem kaptak értesítést a határozatról, nem nyújthatnak be fellebbezést, mivel nem felek az eljárásban.

81 Cour de cassation, Chambre civile, 13 juin 2019. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000038674657/> (2021. 12. 02.).

82 Code civil, art. 354.

83 Code civil, art. 363.

84 Code civil, art. 355.

85 Code de procédure civile, art. 679.

86 Code civil, art. 353-2.

7. Az örökbefogadás joghatásai

Az örökbefogadás hatásai jelentősen eltérnek attól függően, hogy teljes vagy egyszerű örökbefogadásról van-e szó.

7.1. A teljes örökbefogadás joghatásai

A teljes örökbefogadásnak kettős hatása van. Egyrészt az eredeti szülő-gyermek kapcsolat megszűnése. Az örökbefogadás olyan szülő-gyermek kapcsolatot biztosít a gyermek számára, amely az eredeti szülő-gyermek kapcsolat helyébe lép, az örökbe fogadott személy minden jogi kapcsolata megszűnik az eredeti, vér szerinti családjával.⁸⁷ Így a gyermek teljes örökbefogadásával megszűnnek mind az örökösödési, mind a nem örökösödési kötelek. Ezen felül az eredeti születési anyakönyvi kivonat érvénytelenné válik. A családdal való vérségi kapcsolat megszakítására nem lehet a gyermek érdeke ellenében hivatkozni. Másrészt egy új szülő-gyermek kapcsolat jön létre. Az örökbefogadás után a gyermek teljes mértékben az örökbe fogadó családjának részévé válik. Ezután a biológiai gyermekével azonos jogállást szerez. A teljes körű örökbefogadás kölcsönös tartási kötelezettséget keletkeztet az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülők, valamint felmenőik között. Az örökbe fogadott gyermek öröklési jogokat szerez. Az így létrejött rokoni kötelék az örökbefogadási kérelem benyújtásának napjától kezdődően jön létre. Az örökbefogadás visszavonhatatlan.⁸⁸ Így sem az eredeti család, sem az örökbe fogadók nem vonhatják már vissza a gyermek örökbeadására vagy örökbefogadására vonatkozó döntésüket. Az örökbefogadás kizárólag akkor vonható vissza, amennyiben az örökbe fogadó elhagyja a gyermeket.

7.2. Az egyszerű örökbefogadás joghatásai

Az egyszerű örökbefogadás két rokoni kapcsolatot hoz létre az örökbe fogadott gyermek számára: egy kapcsolatot a vér szerinti családjával és egy kapcsolatot az örökbe fogadó családjával. Az örökbe fogadott gyermek a származási családjában marad, és megtartja minden jogát, beleértve az öröklési jogait is. A Polgári Törvénykönyv 161–164. cikkében előírt házassági tilalmak az örökbe fogadott személy és származási családja között érvényesek.⁸⁹

87 Code civil, art. 356.

88 Code civil, art. 359.

89 Code civil, art. 364.

Az egyszerű örökbefogadás érinti az örökbefogadott nevét: az örökbefogadó nevét hozzákapsolják az örökbe fogadott személy nevéhez. Ha az örökbe fogadott személy nagykorú, bele kell egyeznie ebbe a kiegészítésbe. *Az örökbe fogadott gyermek öröklési jogokkal rendelkezik mind a vér szerinti családjában, mind az örökbefogadó családjában.*

Az örökbe fogadott személy gondoskodási kötelezettséggel tartozik az örökbefogadó felé, ha rászorul, és fordítva, az örökbefogadó gondoskodási kötelezettséggel tartozik az örökbefogadott irányába. Az örökbefogadott vér szerinti apja és anyja csak akkor kötelesek az örökbefogadottnak segítséget biztosítani, ha arra az örökbefogadó nem képes.⁹⁰

Az örökbefogadó egyedül rendelkezik az örökbe fogadott személy feletti szülői felügyeleti joggal, kivéve, ha az örökbe fogadott gyermek apjának vagy anyjának házastársa; ebben az esetben az örökbefogadó a házastársával közösen gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat.⁹¹

8. Az örökbefogadás utánkövetése

Franciaországban az örökbefogadás utánkövetési kötelezettsége csak a nemzetközi örökbefogadások esetében alkalmazandó.⁹² Az örökbefogadás céljából elhelyezett állami gondozott és az örökbefogadók a próbagondozás időtartama alatt a gyermekjóléti szolgálat támogatásában részesülnek. Ez otthoni interjúk formájában történik annak érdekében, hogy a gyermekjóléti szolgálatok biztosítsák a gyermek megfelelő fejlődését és beilleszkedését az új családi és társadalmi környezetébe. A támogatást kiterjesztik, ha az örökbefogadók ezt kérik, vagy ha erre kötelezettséget vállaltak a gyermek származási államában. Az utánkövetést ez utóbbi esetben a kötelezettségvállalás időpontjában meghatározott ütemterv szerint kell végrehajtani.

Egy 2002-es törvény⁹³ megkönnyíti az örökbe fogadott személyek származásához való hozzáférést egy testület, a *Conseil national pour l'accès aux origines personnelles* (CNAOP) létrehozásával. Küldetése, hogy kapcsolatot teremtsen az örökbe fogadott gyermekek és biológiai szüleik között. Ez utóbbiak magánélethez való jogát ugyanakkor tiszteletben tartják, ha nem kívánják, hogy ismertté váljanak a gyermek számára. Így tehát az örökbe fogadott személyeknek szigorúan véve nincs joguk arra, hogy megismerjék származásukat.

90 Code civil, art. 367.

91 Code civil, art. 365.

92 Code de l'action sociale et des familles, art. L225-18.

93 Loi n° 2002-93 du 22 janvier 2002 relative à l'accès aux origines des personnes adoptées et pupilles de l'Etat. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT00000593077> (2021. 12. 02.).

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

A teljes körű örökbefogadás felbonthatatlan.⁹⁴ Ennek oka, hogy a teljes örökbefogadás megszüntette az örökbe fogadott személy és a vér szerinti szülei között korábban fennálló kapcsolatot. Az ilyen formában végrehajtott örökbefogadás joghatásai tehát nem semmisíthetők meg, függetlenül az örökbefogadók és az örökbefogadottak által felhozott sérelmekről. Így nem lehet szó az örökbefogadás felbontásáról. A Semmítőszék álláspontja szerint az örökbefogadáshoz való hozzájárulás és az azt rögzítő, az örökbefogadást kimondó ítélet elválaszthatatlanok. Következésképpen a hozzájárulás csak az ítélet közvetlen megtámadásával támadható meg, a polgári perrendtartás elveivel összhangban, a jogorvoslati lehetőségek gyakorlása útján.⁹⁵

Az örökbefogadókat azonban bizonyos esetekben megfoszthatják a szülői felügyeleti jogaik egészétől vagy egy részétől. Az intézmény visszavonhatatlan jellege ellenére elképzelhető az új örökbefogadás, ha az örökbefogadók elhunytak.⁹⁶ Egy teljes örökbefogadás útján örökbe fogadott gyermek egyszerű örökbefogadása akkor megengedett, ha ezt nyomós okok indokolják.⁹⁷

Az egyszerű örökbefogadás felbontható, amennyiben a körülmények azt kifejezetten indokoltá teszik. Ha az örökbe fogadott személy nagykorú, ez saját vagy az örökbefogadó kérésére történhet. Ha az örökbe fogadott személy még kiskorú, az örökbefogadás felbontását csak az ügyész kérheti.⁹⁸

Létezik egy további eset, amikor az egyszerű örökbefogadás megszűnik. Ez az egyszerű örökbefogadás átalakulása teljes örökbefogadássá, amely az örökbe fogadott személy teljes kiskorúsága alatt és legfeljebb két évvel azt követően is végrehajtható. Az egyszerű örökbefogadás felbontása iránti kérelem esetén az eljárás a rendes írásbeli eljárás szabályai szerint történik.⁹⁹ A kérelmet elutasító bírósági határozat változatlanul hagyja a korábbi jogi állapotot, és nem kell azt közzétenni. Az egyszerű örökbefogadást visszavonó határozat rendelkező része viszont szerepel a születési anyakönyvi kivonatban vagy az örökbefogadási határozat átiratában.¹⁰⁰

94 Code civil, art. 359.

95 Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 27 novembre 2001, 00-10.151. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007046617/> (2022. 03. 30.).

96 Code civil, art. 346.

97 Code civil, art. 360.

98 Code civil, art. 370.

99 Code civil, art. 1177.

100 Code civil, art. 370-1.

Irodalomjegyzék

- Belmokhtar, Z. (2020) *L'adoption en 2018 (Rapport)*. Ministère de la Justice. [Online].
Elérhető: https://www.justice.gouv.fr/art_pix/Rapport%20ADOPTION_Version%20finale_sept%202020.pdf
- Bosse-Platière, H., Mullot-Thiébaud, A. (2016) 'Filiation Adoptive – La procédure de l'adoption', *JCl. Notarial Répertoire, V° Adoption*, fasc. 10.
- Cantwell, N. (2011) 'La genèse de l'intérêt supérieur de l'enfant dans la Convention relative aux droits de l'enfant', *Journal du droit des jeunes*, 2011/3.
- Carbonnier, J. (2002) *Droit civil*, 21e éd., Tome 2, *La famille, l'enfant, le couple*, PUF
- Dumortier, T. (2013) 'L'intérêt de l'enfant : les ambivalences d'une notion « protectrice »', *La Revue des droits de l'homme*. <https://doi.org/10.4000/revdh.189>
- Fine, A. (2008) 'Regard anthropologique et historique sur l'adoption. Des sociétés lointaines aux formes contemporaines', *Informations sociales*, 2008/2.
- Gindt-Ducros, A. (ed.) (2020) *La situation des pupilles de l'État : Enquête au 31 décembre 2018*. Observatoire national de la protection de l'enfance. https://onpe.gouv.fr/system/files/publication/rapport_pupilles_31dec2018_juin2020_1.pdf
- Halpérin, J.L. (2003) 'L'histoire de la fabrication du Code. Le Code : Napoléon?', *Pouvoirs*, 2003/4.
- Jozeau-Marigné, L. (1966) *Rapport sur le projet de loi portant réforme de l'adoption*. Sénat.
- Khazova, O. (2017) 'Interprétation et application de l'intérêt supérieur de l'enfant: principaux défis' in *L'intérêt supérieur de l'enfant – Un dialogue entre théorie et pratique*. Conseil de l'Europe.
- Lebreton, G. (2003) 'Le droit de l'enfant au respect de son « intérêt supérieur ». Critique républicaine de la dérive individualiste du droit civil français', *Cahiers de la recherche sur les droits fondamentaux*, 2003/2. <https://doi.org/10.4000/crdf.7717>
- Mathieu, B. (2013) 'Conseil constitutionnel – Les « questions de société » échappent au contrôle de constitutionnalité', *La Semaine Juridique Edition Générale*, 2013/22.
- Millard, E. (1995) *Famille et droit public. Recherches sur la construction d'un objet juridique*, LGDJ Thèses
- Montoux, D. (2021) 'Adoption – Adoption simple – Adoption plènière', *JCl. Notarial Répertoire, V° Adoption*, fasc. 10
- Théry, I. (2001) *Le démariage. Justice et vie privée*. Odile Jacob.